

Бобрик Володимир Іванович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу
юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів
приватного права, судоустрою та судочинства
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ДИСКУРС ПРО КРИТЕРІЇ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ЗА ПРАВИЛАМИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відкриваючи позовне провадження у справі суд повинен вирішити, зокрема, питання про те, за якими правилами позовного провадження (загального чи спрощеного) буде розглядатися справа (п. 4 ч. 2 ст. 187 ЦПК України). Якими ж критеріями при цьому має керуватися суддя? На перший погляд, відповідь на це питання очевидна, адже впливає з норм ЦПК України. Так, відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК України у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються: 1) малозначні справи; 2) справи, що виникають з трудових відносин; 3) справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; 4) справи незначної складності та інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

У ч. 6 цієї статті конкретизується, що малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Зазначений перелік справ спрощеного позовного провадження дещо видозмінено дублюється в ч. 1 ст. 274 ЦПК України, в якій вказано тільки три категорії справ з чотирьох, вказаних у ч. 4 ст. 19 ЦПК України: 1) малозначні справи; 2) що виникають з трудових відносин; 3) про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд.

Про справи незначної складності в цій статті взагалі не йдеться, проте з її ч. 2 випливає, що суд може розглянути будь-яку цивільну справу за правилами спрощеного позовного провадження, за винятком справ, вказаних у ч. 4 цієї ж статті. При цьому в ч. 3 законодавець зазначив критерії, які повинен враховувати суд при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження: ціну позову, значення справи для сторін, обраний позивачем спосіб захисту, категорію та складність справи, обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо, кількість сторін та інших учасників справи, чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес, думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Як у ст. 19, так і в ст. 274 ЦПК України є застереження про справи, які не можна розглядати у порядку спрощеного позовного провадження. В п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК України таке застереження формулюється через винятки зі справ незначної складності, тоді як в ч. 4 ст. 274 ЦПК України дається чіткий перелік справ, що повинні розглядатися виключно за правилами загального позовного провадження: сімейні

спори, окрім спорів про стягнення аліментів та поділ майна подружжя; спори щодо спадкування; спори щодо приватизації державного житлового фонду; спори щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування; спори, в яких ціна позову перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; інші спори, які об'єднані з вищевказаними вимогами.

Фактично в ст. 19 і ст. 274 ЦПК України закріплені різні підходи до регулювання одного і того ж питання. Так, в ст. 19 дається перелік справ спрощеного позовного провадження, з якого вбачається, що ця процедура має винятковий характер, тоді як в ст. 274 ЦПК України закріплюється загальний характер спрощеного провадження за деякими винятками. Формулювання ст. 274 ЦПК України наразі створює всі передумови для того, що б спрощене позовне судочинство стало основним порядком вирішення справ позовного провадження. В свою чергу, загальне позовне провадження стане скоріше винятком, ніж загальною процедурою. А загалом порівняльний аналіз ст. 19 і ст. 274 ЦПК України породжує закономірне риторичне питання – для чого законодавець в ЦПК України фактично дублює вказані правові норми, тим паче так недолуго.

Але на цьому визначення предметної сфери спрощеного позовного провадження не закінчується. Відповідно до ч. 2 ст. 161 ЦПК України в порядку спрощеного цивільного судочинства можуть бути розглянуті вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Вичерпний перелік таких вимог, як відомо, закріплено в ч. 1 ст. 161 ЦПК України.

Отже, до переліку справ, що можуть розглядатися за процедурою спрощеного позовного провадження, законодавець однозначно відносить трудові спори та справи наказного провадження. Інші ж справи, віднесені до цього переліку – малозначні справи, справи незначної складності, неоднозначно сформульовані в ЦПК України із застосуванням оціночних понять.

З викладеного можна зробити невтішні висновки про низький рівень юридичної техніки при конструюванні вищевказаних положень ЦПК України. Крім того, це порушує закріплений в ст. 8 Конституції України принцип верховенства права, який передбачає, зокрема, що правові норми мають бути чіткими, зрозумілими та однозначними, щоби їх зміст був доступний для всіх зацікавлених осіб, а суд міг точно застосувати правові норми, не виходячи за їх межі. Про відповідну вимогу до юридичної техніки, яка отримала назву «правової визначеності», неодноразово вказували у своїх рішеннях як Конституційний Суд України [5-7], так і Європейський Суд з прав людини [4].

При запровадженні в цивільному процесі спрощеного позовного провадження законодавцю, на наш погляд, слід було законодавчо закріпити або перелік справ, які не можуть бути розглянуті в такому спрощеному порядку або ж, навпаки, – перелік справ, вирішення яких має здійснюватись в спрощеному провадженні [1, с. 14]. Проте з чинного ЦПК України ми бачимо застосування цих обох взаємовиключних підходів.

На нашу думку, в умовах невисокого рівня довіри до судів наразі в Україні має бути застосований другий підхід, тобто мають бути законодавчо закріплені переліку вимог (справ), що можуть вирішуватись в спрощеному позовному провадженні. Подібно до вимог, за якими може бути видано наказ суду. Оціночні ж поняття, так як «малозначність», «незначність», «невелика ціна» тощо варто застосовувати в найменуванні відповідних справ за умови чіткого визначення їх змісту. За такого підходу вибір виду позовного провадження буде зрозумілий не лише суддям, й позивачу й іншим учасникам справи. Як правильно вказують С. Женетль та Н. Чучунова, аналізуючи норми статей, які регламентують спрощене провадження, законодавцю слід визначитися у цих питаннях та внести чіткість, оскільки особі, що

займається правозастосуванням потрібна конкретність, а не сумніви, здогадки та різноманітні трактування закону [1, с. 12]. Тим більше з огляду на те, що у спрощеному позовному провадженні можливе виключення з адвокатської монополії.

Після того, як спрощене позовне провадження пройде кількарічну апробацію в судовій практиці і в юридичній спільноті, насамперед суддів, сформується належне розуміння суті і призначення спрощеної процедури розгляду справ повного провадження, а також підвищиться суспільний рівень довіри до судової влади слід буде повернутися до першого варіанту визначення умов цього виду провадження, тобто закріпити в процесуальному законі загальні критерії малозначності справ з деякими винятками. У стратегічному плані такий підхід є кращим, оскільки є динамічним і дає можливість гнучко підходити до вибору виду позовного провадження.

Також не можна визнати вдалим підхід законодавця до альтернативи вирішення одних і тих же справ у наказному провадженні або спрощеному позовному провадженні. Це пов'язано з тим, що справи, які розглядаються в наказному провадженні є безспірними, тоді як в основі справ, що розглядаються за правилами позовного провадження, завжди є спори. В справах спрощеного провадження – малозначні спори. Отже, справи спрощеного позовного провадження та справи наказного провадження мають різну правову природу, що і обумовлює розмежування зазначених видів проваджень.

Ще Є. В. Васьковський свого часу писав, що обираючи категорії справ, які повинні розглядатися за правилами спрощеного провадження, слід пам'ятати, що порядок судочинства має бути таким, щоб громадянин, який потребує захисту свого права, міг швидко і легко отримати його, і у той же час, щоб суд, до якого звернувся громадянин, був у змозі без зайвих трудових зусиль задовольнити його вимоги [2, с. 95]. Саме тому формування конкретного і виключного переліку справ спрощеного позовного провадження не є легким. На наш погляд, до справ, що можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження, слід віднести справи з невеликою ціною позову (малозначні справи) та нескладні справи, перелік яких має бути виключний і не прив'язаний до ціни позову. Таким чином, в основі першого виду справ лежатиме вартісний критерій позовної вимоги, а другого – презюмована (передбачувана) простота її вирішення.

Використані матеріали:

1. Бобрик В. І. Перспективи спрощення в Україні судового розгляду цивільних і господарських справ з невеликою ціною позову в контексті європейського досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 3. С. 11–15.

2. Васьковський Е. В. Учебник гражданского процесса / Под редакцией и с предисловием В. А. Томсинова. М.: Издательство «Зерцало», 2003. 464 с.

3. Женетль С., Чучунова Н. Некоторые проблемы упрощенного производства. *Арбитражный и гражданский процесс*. 2005. № 12. С. 9–13.

4. Рішення Європейського Суду з прав людини від 11 липня 2013 р., судова справа «Веренцов проти України» (заява № 20372/11). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_945 (дата звернення: 12.11.2017).

5. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р., судова справа №5-рп/2005. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05> (дата звернення: 12.11.2017).

6. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 р., судова справа №17-рп/2010. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10> (дата звернення: 12.11.2017).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні

7. Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2011 р., судова справа №10-рп/2011. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11> (дата звернення: 12.11.2017).

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет
Кафедра процесуального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра організації судових та правоохоронних органів

Німецько-українське об'єднання юристів

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

18-19 жовтня 2018 року
м. Чернівці

УДК 347.9(477)(08)

C91

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*голова*);

Москвич Лідія Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, завідувача кафедрою організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Савчин Неля Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Турман Наталя Омелянівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Цибуляк-Кустевич Анна Степанівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (*відповідальний секретар*).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в

C91 ***Україні***: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.); [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А. С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці, 2018. 392 с.

До збірника увійшли матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.).

Оргкомітет не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах. Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 347.9(477)(08)